

‘Gericht investeren is de beste manier van bezuiniging’

Ellen Verkoelen: ‘Draai grondtransacties terug’

Ellen Verkoelen (1957) studeerde aan de HTS af in onder meer chemische technologie. Vervolgens in meet- en regeltechniek en in milieukunde. Ze werkte bij de milieudienst Rijnmond (DCMR), bij het ministerie van VROM en bij TNO Delft. Tot vorig jaar was zij directeur van de Milieufederatie Zuid-Holland, waar ze nu adviseur van het bestuur is. Vanaf 2009 voert ze haar eigen adviespraktijk en is ze mededirecteur van Galob, een bureau dat werkt aan versnelling in projecten van overheid, bedrijfsleven plus maatschappelijke organisaties. Ze is een van de ambassadeurs die het kabinet Balkenende IV benoemde als aanjagers om trage en verstarde besluitvorming van projecten uit hun impasse te helpen (“Randstad Urgent”). Zij staat bekend als bruggenbouwer met een duidelijke mening, zoals: ‘Wanneer de overheid een tracé bepaalt of een bouwlocatie aanwijst, moet automatisch onteigening volgen. Alle grondtransacties in het gebied van de voorgaande vijf jaar moeten kunnen worden teruggedraaid.’

Brede heroverwegingen

Wat is de visie van praktijkdeskundigen op de miljardenbezuinigingen zoals voorgesteld door de ambtelijke werkgroepen onder het kabinet Balkenende-Bos-Rouvoet? Hoofddlijn van het pakket: de burger zal meer zelf moeten betalen. Dat betekent hogere eigen bijdragen, minder fiscale tegemoetkomingen of minder collectieve dienstverlening. Deze maand in B&G: Duurzaamheid, natuur en bestuurlijke drukte.

Agnes Koerts en Derk van der Laan Zelfstandig gevestigd adviseurs en journalisten

Ellen Verkoelen, met lange staat van dienst in de milieubeweging, bruggenbouwer naar bedrijfsleven en overheid: 'Het uitgangspunt van de Heroverweging Leefomgeving en Natuur is bezuinigen. Dat had "investeren" moeten zijn, in zo'n vorm dat het veel geld bespaart. De analyse snijdt wel hout, maar daarna moet je probleemdefinities delen, en vasthouden. Andere concepten en een integraal gedachtegoed zijn nodig. Wat ik mis in dit stuk is een zoektocht naar gedeelde verantwoordelijkheid, participatie van alle partijen. Niet de overheid alleen, niet pappen en nathouden.' Ze tikt met haar vinger op het bruine kaft van de rapportage: 'Ik vind de voorstellen eigenlijk te gênant voor woorden. Dit is puur de kaaschaaf.'

Verkoelen legt het uit in een hooggelegen werkkamer met uitzicht over het Oostplein in Rotterdam. En ze biedt een reeks suggesties aan. Bovenaan haar lijstje: 'De financieringsstructuur van gemeenten moet anders. Zij krijgen meer geld als ze bedrijventerreinen aanleggen, woningen bouwen. Grondopbrengsten vormen een belangrijke bron voor de gemeentekas. Dat is niet van deze tijd. Ik pleit voor een andere leest: beloon een gemeente die erin slaagt integraal het energiegebruik te verminderen. Zulke investeringen zijn bezuinigingen. Ook het belastingstelsel moet omgebouwd, gericht op energiegebruik. Want energie en klimaat zijn eigenlijk de twee grote problemen, de komende 40 jaar.'

Winst ziet zij ook in verdere gemeentelijke schaalvergroting. 'Om identiteit te kunnen behouden, een eigen cultuur, hoef je geen lokale burchten in stand te houden. Deskundigheid is nodig. Wanneer elke gemeente voor een onderwerp slechts 0,1 fte ter beschikking heeft, kom je niet ver.'

Sterke stadsranden

'Investeer in aantrekkelijke stadsranden, met water en groen, fietspaden, boerenactiviteiten en recreatie, zelfs een golfterrein. Dan zal de stad niet zo gauw uitbreiden in de polder maar binnen de bestaande bebouwde grenzen verdere ontwikkeling zoeken. Met sterke stadsranden bedenken bestuurders zich wel twee keer, voor ze plannen maken de bebouwing weer verder uit te breiden. De weerstand om al het mooie dat is aangelegd, weg te halen, zal te groot blijken'.

Hetzelfde geldt voor investeren in bestaande bedrijventerreinen. 'Daar moet de zogenaamde SER-ladder leidend zijn, die is helder. Kijk eerst wat je allemaal kunt doen om bestaande terreinen beter te benutten en investeer pas in de allerlaatste plaats, als verder niets meer kan, in een nieuw bedrijventerrein in de wei.' Concreet in en bij Verkoelens woon- en werkplaats Rotterdam: 'Wie vanuit Rotterdam naar het groen van Midden-Delfland wil fietsen, moet bedrijventerrein Spaanse Polder doorkruisen. Waarom wordt daar niet iets moois van gemaakt? Formuleer de kwaliteiten die je als samenleving wenst.'

Werk samen, zet in op gemeenschappelijke belangen

Verkoelen vertelt over enkele projecten waarbij zij de afgelopen jaren betrokken was en is. Waar voorbeelden succesvol verlopen, draait het om samenwerking, zegt ze. In haar woorden: 'In plaats van uitgaan van macht en belangentegenstelling, moet je vooral inzetten op gemeenschappelijke belangen. Met een tegenstander nagaan: hoe kun jij mij helpen dat ik mijn achterban in deze gemeenschappelijke richting kan blijven meekrijgen?'

Een voorbeeld: 'In de Zuidplaspolder stond iedereen aanvankelijk met de rugge naar elkaar. Het was wel een deel van het Groene Hart maar in de praktijk een gebied dat enorm verrommelde. Vrijwel niemand deed daar wat aan. Nu is er samenwerking en ontwikkeling. Er komen 15.000 woningen, te bouwen in twee fasen, 480 hectare restveen met natuurbestemming, uitbreiding van glastuinbouw van 80 naar 280 hectare, maar wel innovatief en op duurzame leest. Er kwam zelfs een samenvoeging die leidde tot de nieuwe gemeente Zuidplaspolder. Hoe dat kan gebeuren? Het is mensenwerk. Zuid-Hollands gedeputeerde Asje van Dijk trok het project. Een sterk leider heb je nodig. En dankzij participatie gaan alle partijen meerwaarde zien. Qua locatie en kwaliteit

van het openbaar vervoer ligt de Zuidplaspolder niet zo gelukkig, maar je ziet samenwerking en ontwikkeling.'

Extra natuur Maasvlakte

Een ander voorbeeld: de Tweede Maasvlakte. 'Daar is gewerkt aan een breed gedragen oplossing. De natuur- en milieubeweging heeft intensief meegedacht met het Havenbedrijf Rotterdam en alle andere partijen, bedrijfsleven, overheden, boeren, vissers. Samen met hen is er extra natuur uitgesleept, en veel andere afspraken. Zo moet het. Betrokkenen uit bedrijfsleven en maatschappij nemen vooral samen het initiatief. Steeds boos kijken naar de overheid heeft geen zin. Maak je eigen leven! Dat geldt ook voor alle kwesties rond leefomgeving en natuur.' 'Er is een akkoord bereikt over het verlenen van één omgevingsvergunning per te vestigen bedrijf, in plaats van hele stapels aanvragen voor alle onderdelen apart. Daar kun je enorme proceduretijdwinst behalen. Wanneer een project is opgeleverd, begint pas het echte werk: gebruik en beheer. Daarom zijn wij als Milieufederatie Zuid-Holland betrokken bij het

monitoren van de Tweede Maasvlakte. Gedurende dertig jaar zullen we werken aan het borgen van de nu gemaakte afspraken. Het gaat om duurzaamheid, en ik vind dat we dat bereiken met dit akkoord. Durf en lef zijn nodig, en je verantwoordelijkheid nemen.'

Meeste projectversnelling zit in de uitvoering

De Tweede Maasvlakte toont aan, volgens Ellen Verkoelen, dat de grootste mogelijke versnelling niet zit in de voorkant, maar bij de uitvoering. 'Het doordenken van een project, een goede analyse, de samenwerking van alle betrokken partijen leidt tot sneller werken in de fase van uitvoering. Zie ook de adviezen van de commissie-Elverding, waarvan iedereen zei dat ze zo verstandig waren. En dan komt er de Crisis- en Herstelwet, die mensen simpelweg rechten ontnemt: een schoolvoorbeeld van snijden in goede voorbereidingen.

Naar minder ambtelijke en bestuurlijke drukte

De Heroverweging Leefomgeving en Natuur gaat over het nationale beleid voor ruimtelijke ordening en ontwikkeling, omgevings- en milieukwaliteit, landschap en natuur/biodiversiteit. De grondslag (budgetten 2010) voor deze heroverweging bedroeg in totaal 1.934 miljoen euro (981 miljoen voor VROM, 905 miljoen voor LNV en 48 miljoen voor V&W).

De werkgroep ziet in het ruimtelijk-fysieke domein veel raakvlakken met andere heroverwegingswerkgroepen: systeeminnovatie kan leiden tot besparingen op lange termijn, met een beter samenspel met beter resultaat tegen lagere kosten, zelfs oplopend tot miljarden euro's, zegt de werkgroep. De werkgroep besteedde veel aandacht aan het verminderen van bestuurlijke drukte.

Er zijn drie varianten ontwikkeld. De besparingsvariant Maatschappelijk Efficiënt en Solide levert voor 2015 een te realiseren besparing (387 miljoen euro) onder andere door meer inzet van het profijtbeginsel en het principe "de vervuiler betaalt". Dat levert bijvoorbeeld al 115 miljoen euro op in 2013 bij het stopzetten van de rijksbijdrage aan het Afvalfonds (inname en verwerking verpakkingsafval betaald door het bedrijfsleven). Of de gebruiker laten betalen voor de vervuiling van het oppervlakte deel van bodemsanering (68 miljoen euro besparing in 2015). Soms leidt juist "recentralisatie" tot besparing, denkt de werkgroep. Zoals het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) dat net is overgedragen naar de provincies. Als dat weer in Haagse handen komt en scherp wordt verdeeld, bespaart dat in 2011 al 15 miljoen euro en in 2015 zelfs 33 miljoen.

Naast deze besparingsvariant hebben twee andere varianten vooral betrekking op effecten voor de langere termijn: de variant Systeeminnovatie en de variant Ruimtelijke EHS (Ecologische Hoofdstructuur).

Brede heroverwegingen

Ondertekening van lange-termijnafspraken over natuur- en milieucompensatie rondom de aanleg van de Tweede Maasvlakte. Ellen Verkoelen tussen (toenmalig) Rotterdams burgemeester Ivo Opstelten en wethouder Mark Harbers.

De politieke sfeer nu is van: knopen doorhakken, snel doen in plaats van nadenken. Het lijkt wel vlug een bankstel kopen, terwijl je niet weet voor welk soort huis. Dat moet je toch eerst weten?’

Met het aantreden van een jongere generatie zullen vastgegroeide systemen omver worden gegooid, hoopt Verkoelen. Ze houdt een heftig pleidooi voor afschaffing van structuren die in Nederland sinds de Tweede Wereldoorlog groeiden. De verzuiling ademt anno 2010 volgens haar nog steeds door in nagenoeg alle organisaties, van politieke partij tot en met de biljartclub. Mensen die spreken namens organisaties moeten beseffen dat Nederland en de wereld zijn veranderd, zegt ze. ‘Allemaal hebben we lange tijd nodig gehad om posities te vinden. Maar nu slaan we daarin door. We zullen naar een systeemverandering moeten. Jongeren hebben weinig te verliezen en zij zullen hun individuele wensen onderbrengen in nieuwe, andere vormen van een collectief.’

Weg met belangenbescherming

De systeemverandering waarvoor zij pleit, illustreert ze met het voorbeeld van de FNV. Voorzitter Agnes Jongerius stelde zich volgens Verkoelen op als echte belan-

genbehartiger bij de discussie over verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd. ‘Ze zette de hakken in het zand, terwijl ze weet dat verhoging onontkoombaar is. Uiteindelijk stond ze alleen, alle mogelijke coalities voorbij. Belangenbescherming van de wieg tot het graf, en dat allemaal van de overheid verlangen, die tijd is voorbij. We voeren niets consequent door, we passen alleen maar aan. De inkt van het papier van een plan is nog niet droog of er wordt alweer een nieuw voorstel gedaan.’

Brainstorm zonder kleuring, daarna besluit de politiek

Die houding ziet Verkoelen overal: ‘Kijk naar de vakbeweging, de milieubeweging, bij de overheid. Vanuit een bepaald belang opereren is verleden tijd. De legitimatie – ook van de milieubeweging – blijft, maar het systeem moet anders. Verleng de termijnen in de politiek van vier naar zes jaar. Nu zijn bestuurders vaak maar één jaar productief. De rest van hun periode moeten ze zich inwerken, of kunnen ze weinig meer wegens aanstaande verkiezingen.’

Verkoelen wil ver kijken en spreekt over het jaar 2060: ‘Iedereen zou zich moeten afvragen waar we dan staan, en moeten bedenken wat bepaalde kwaliteiten waard zijn. Daarbij zijn sturende mensen nodig, goed leiderschap. Wijze mannen en vrouwen die brainstormen zonder direct politieke kleur of de kleur van een organisatie te kiezen. Later toetst de politiek de gevormde visies, dan komt de kleur erin. Maar begin niet te denken vanuit die kleuren.’

Ze legt uit dat ze lid werd van het CDA (waar ze actief is in het Platform Duurzaamheid), omdat die partij in haar ogen niet alleen het rentmeesterschap propageert, maar ook denkt vanuit het individuele en van daaruit in het collectieve terecht komt. Toch een heel andere benadering dan vanuit collectiviteiten redeneren, al was dat na de oorlog een logische ontwikkeling.

Waar staan we in 2060

Eén van Verkoelens visies in de richting van het jaar 2060 heeft te maken met haar werk als ambassadeur van “Randstad Urgent” (zie kader ‘Draai grondtransacties terug’). ‘Kijk naar de zeven zwakke schakels in de Noorseekust. Je kunt als Verkeer en Waterstaat oneindig doorgaan met de dure aanpak van een harde zeevering maken, maar je kunt ook kiezen voor zandsuppletie via het systeem van de “Zandmotor”. Door over langere tijd extra zand aan te voeren in de vorm van een landtong die zo’n kilometer in zee steekt. In de loop van de jaren zorgt die ondermeer door verstuiving voor een steviger en breder kust. Je krijgt substantiële kustaanwas en extra mogelijkheden voor natuur en recreatie, precies in een gebied waar een reëel ruimtetekort heerst voor van alles en nog wat. Dat vind ik nu een goed voorbeeld waar investeren bezuiniging oplevert.’